

BENE ZOLTÁN

Tisztázatlan kérdések

RÉSZLET AZ IGAZAK CÍMŰ, KÉSZÜLŐ REGÉNYBŐL

Igaz Gergely feje lüktetett, mintha egy pöttömnyi állat az éjjel, amíg a bor mámorában öntudatlanul, álomtalanul aludt, besurrant volna a fülén, most pedig ki akarna szabadulni abból a vaksötét, szűkös koponyatömlőcből, s apró körmeivel kapirgálva mindegyre keresné a kijáratot. Megérdemlem, gondolta, minden rosszat megérdemlek, azzal összeszorította a fogát, de olyan erővel, hogy belesajdult.

– Erdei Sándor nyilvánvalóan rosszban sántikál – motyogta maga elé, tekintetét a rudas jobb fülére szegezve. Körös-körül, eltekintve az olykor föltűnő varjaktól, nyoma sem volt az életnek. Az országút két oldalán halottan, a téltől siváran nyújtózott a rónaság. Az útmenti árkokba belefagyott a víz, a jégből meredező sást mintha üvegbevonattal ékesítette volna a Teremtő, még a sápatag téli napfény is szikrázott, ha rávetült.

– Erdei Sándor rosszban sántikál – ismételte meg, úgy szorítva a hajtószarát, mint fuldokló a felé hajított kötél végét. – Az az imposztor a ládika után kutakodott... Következésképpen tud Johannes Octavius Dörtsch kincséről... Föltétlenül be kell számolnom majd Ritternek erről...

De egyébről semmi esetre sem, tette hozzá magában, mert mindazt, ami az előző éjszaka történt, még a néptelen pusztába sem merte belesuttogni. Berúgott ő már – ahogy minden férfiember – nem egyszer élete során, meglehet, többször is, mint az bocsánatos lenne, de olyan részeg talán még sosem volt, mint szombatra virradóra, Pesten. Otthoni szilveszteri mulatozása semmiségnek számított ahhoz képest, holott azután is kínozza a másnaposság erősen. No, és a Rottyantós Bözske! Jézusatyáuristen! Vajon meghágtá? Nem emlékezett sem arra, hogyan találkoztak, sem arra, miként került a szajha ágyába, sem arra, mi történt abban az ágyban. Csakhogy, és ezt soha le nem tagadhatja önmaga előtt, mezítelenül ébredtek. Mindketten. Amikor fölriadt, az ágyékában nem érzett sem feszülést, sem megkönnyebbülést, a vesszeje viszont petyhüdtlen fityegett. Márpedig ennek az oka éppen úgy lehetett a bor, mint a cemende ügyessége...

Megrázta a fejét, hogy elűzze a tolakodó képeket, az otromba magyarázatokat, az emésztő gyalázatot. Tizenegy éve volt özvegy, és bár hébe-hóba fölkereste a Rókus legszélső utcájának legszélső házában lakó rossz életű és könnyűvérű asszonyt, senki nem mondhatta rá, hogy erkölcsstelen, élvhajász ember lenne. Ha Erdei Sándor nem itatja le, biztosan nem köt ki a Rottyantós Bözske heverőjén.

– De kikötöttem – ordította bele a mindenségbe, és szinte élvezte, hogy a metszően hideg levegő belemar a torkába, tüdejébe. – Nincs mentségem! – Könnyek csorogtak végig az arcán, hogy néhány perc múlva a bajszára fagyjanak. A lovak prüszköltek és nyérintettek, mintha megéreztek volna gazdájuk nyugtalanságát és fájdalmát.

– A ló is ember – magyarázta hajdan Tombác József, a dorozsmai szekerező, aki mellett évekkel korábban, segítőként tucatszor bejárta az utat Szegedtől Kecskemé-
tig, de eljutott Halasra, Szabadkára, Bajmokra, sőt, még Zomborba is. Miután az öre-
get elvitte a tifusz, az özvegyétől megvásárolta az egyik lovát. Azt, amelyik most nyer-
gesként vontatta a szekerét. Ha annak idején nem találkozik Tombác Józseffel,
eszébe sem jut a fuvarozás. És ha nem viszi el az a rút kórság azt a kopasz, elálló fülű,
hatalmas orrú, huncut szemű, csavaros eszű és bőbeszédű embert, soha nem vág bele
magánzóként ebbe a veszélyes és fáradságos pénzkeresetbe, maradt volna a szappan-
főzésnél, amit ugyan így sem adott föl, ám a kettő együtt lényegesen jobban jövedel-
mezett, nagyobb anyagi biztonságot jelentett neki meg a leendő feleségének.

– Anna – ezúttal, életében először, nehezebbre esett kimondani a nevet. Szinte úgy
kellett kipréselnie magából. Az arca lángba borult, amint a szó elhagyta az ajkát.
A tegnapi esti cselekedetével elárulta Annát.

Amikor Ilona meghalt, Igaz Gergely hetekig némaságba süllyedt. 1807. március
6-át írtak a kalendáriumok, reggel kiment a temetőhöz, s ott, ahol a kereszteleetlen
gyerekeket szokták, elásta halott kislányát. Neve nem volt a csecsemőnek, hiszen élet-
telenül jött a világra. Napok óta készült erre az utolsó gesztusra, ám csak azon a reg-
gelen tudta összeszedni az erejét, hogy meg is tegye. Olyan apró koporsóba fektette
a csöppnyi tetemet, hogy a karjaiban szinte nem is érezte a súlyát, amikor kivitte
a város szélére, csak a szívében. Pár perc alatt megásta a sírt, elhelyezte benne a kicsike
koporsót, betemette a gödröt, eligazította az apró halmot fölötte, aztán imádkozott
egy sort. Mondjon akárki akármit, hiába, hogy nem részesült a keresztségben, ő nem
sajnálja ettől a parányi emberkétől a fohászt. Végtére is hús a húsból, vér a vérből.

Mikor hazaért, Ilona éppen – a szülés óta először – magához tért, ám Igaz Gergely
nem sokáig örülhetett. Ahogy föléje hajolt, azonnal érezte, hogy szinte tüzel a láztól.
A bőrt forróbbnak érezte, mint az elmúlt napokban bármikor. A szomszédasszony,
aki vigyázta Ilona álmát, míg Igaz Gergely temetni járt, csak ingatta a fejét.

– A doktor és a bába szerint is bármelyik szempillantásban itt lehet a vége – mor-
molta el sokadjára. Tegnap óta ezt hajtogatta. – Hívja el kend a papot! Nehogy elkés-
sen!

És Igaz Gergely belátta, hogy a makacssága sehová sem vezet, rohant hát a plébá-
nosért, aki még időben föl is adta az utolsó kenetet Ilonának, noha a gyónását nem
tudta meghallgatni: az asszony nem tért annyira magához, hogy beszélni tudjon, csak
nyöszörgött és sírt. A pap és a szomszédasszony nemsokára távoztak, magára hagyták
a házaspárt. Igaz Gergely akkor odakucorodott a felesége mellé, a kezét szorongatta,
és vele együtt hüppögött.

Ilonát a déli harangszókor érte a halál. Egyetlen, szokatlanul hosszú sóhaj formá-
jában távozott belőle a lélek.

Másfél hónap múlva pontosan tizenegy éve lesz ennek, számolt utána Igaz Ger-
gely. Tizenegy esztendősen lenne a lánya, ha még élne, s ki tudja, hány testvérrel kerge-
tőznének a rókusi porban, *amennyiben...* Bárcsak lenne értelme annak, hogy *ameny-
nyiben*, kesergett Igaz Gergely.

Nemcsak a hagyományok, de a tisztelet miatt is szerette volna, hogy a farsangi időszakban megüljék a lakodalmat Annával. Semmiképpen sem akart tavaszig várni. Így is akadnak majd, akik megszólják, amiért Ilona hűgát vezetni oltár elé, ám ha mindezt ráadásul abban az évszakban tenné, amelyikben a menyasszony nővére, az ő első felesége elhunyt, még többen sutyorognának a háta mögött egész Rókuson. Mert a szegediek nem felejtenek, a rókusiak kivált nem, s mivel többnyire nem olyan tehetősek, mint a felső- meg alsóvárosiak, inkább olyan szegények, akár a templom egere, szigorúbban is ítélik meg polgártársaikat, mi több, az ítélkezést, főként az asszonyok, mindennapi szükséglet gyanánt gyakorolják.

– Anna – formálta meg a szót újra Igaz Gergely, majd sokszor, egyre nagyobb hangerővel megismételte. A kiabálástól teljesen kimerült, hirtelen a hányinger is rá tört. Másra nem maradt ideje, mint kihajolni a bakról, úgy okádni.

– Este majd kérek forró vizet a fogadóban, ahol megszálok, azzal leolvasztom a szekérre fagyott hányadékot – észre sem vette, hogy magában beszél.

Örkényig többször is meg kellett állnia, hogy alul vagy fölül könnyítsen magán, s mire a fogadóhoz ért, olyan gyöngének érezte magát, akár a hullani készülő őszi falevél. A postaállomás melletti csárdában ismerősként üdvözölték, a lovait ellátták, neki magának megengedték, hogy letisztítsa a szekerét, vacsorát is kapott (az ízét nem érezte, csak sietősen befalta), és egy viszonylag kényelmes fekhelyet, amin úgy zuhant állomba, mint akit fejbe kólintottak.

Örkénytől Kecskemétiig kevesebb testi szenvedéssel telt az út, a lelkipurdalás azonban még az előző napinál is jobban mardosta. Ezerszer elátkozta magát, amiért a Pestre vezető úton elfogadta Katona Lajos invitálását, és szavát adta, hogy visszafelé is betér hozzájuk, bármihez inkább lett volna ugyanis kedve, mint emberek között lenni, társalogni és udvariaskodni. Ennek ellenére nem szegte meg az ígérését, Kecskeméten egyenesen a Búza-piacra hajtott, Katona Lajos házához. Igyekezett palástolni sötétbe borult kedélyét, amikor Széll Márton széles mosolyát megpillantotta. A félszemű egykori színészt, jóllehet csak négy napja váltak el, mintha kicserélték volna. Görnyedt tartása eltűnt, egyetlen szeme vidáman csillogott.

– Isten hozta kendet! – nyújtotta felé a kezét, s közben intett a sógora segédeknek, hogy vegyék a gondjukba a lovakat meg a szekeret, aztán bekísérte a házba a vendéget.

Katonáék ugyancsak derűsen és nagy szeretettel köszöntötték, érdeklődtek, hogyan sikerült a pesti útja, nem fáradt-e el nagyon, éhes-e, s Igaz Gergely mindenre úgy felelt, ahogyan elvárták tőle: minden rendben ment, fáradt ugyan, de azért bírja magát, bizony megéhezett, habár mostanában nem olyan jó az étvágya, mint szokott. Mosolyogtak, nevettek, ittak egy kupica pálinkát, aztán Széll Márton a vendégszobába kísérte, vizet melegítettett a szolgálóval, és magára hagyta. Igaz Gergelynek jól esett a melegvizes mosakodás. Úgy érezte, az összes látható és láthatatlan szennyet és ragacsot lemossa magáról végre. Hosszan dörzsölte a testét egy durva ronggyal, olyan kíméletlenül, hogy néhol a vére is kiserkent.

– Megérdemlem a fájdalmat – susogta –, minden rosszat megérdemlek...

Odakinn leáldozott a Nap, mire asztalhoz ültek. Rendkívül ízletes vacsorát szolgáltat föl Katonáné asszony, Igaz Gergelynek mégis minden falattal meg kellett küzdenie. Csak remélni bírta, hogy nem vették észre, mennyire nem kívánja az ételt, és nem gondolják azt, fanyalag a szívesen kínált finomságok fölött. Vacsora után a férfiak pipára gyújtottak, Katona Lajos Pestről érdeklődött. Igaz Gergely mesélt a téli városról, a kásás Dunáról, a Két Pisztolyról, a sok német szóról, a kerékbe tört magyar beszédről, a kátyús utakról, a még télen is népes utcákról. Egyszer csak beléhasított a fölismerés: Ūristen, a csizmák! Rögvest el is mondta, hogy tucatnyi lábbelit hoz, s megnevezte a kecskeméti polgárt, akihez vinnie kell. Katona Lajos hümmentett egyet, mélyre szívta a dohányfüstöt, majd kijelentette, hogy az az ember egy becstelen fráter, de rögvest hozzátette:

– Erről azonban kend nem tudhatott.

– Holnap reggel elkísérem hozzá – ajánlkozott Széll Márton. – Mielőtt tovább hajt délnek, le tudja adni a szállítmányt. Még útba is esik, ha úgy vesszük.

– A Halasi kaputól nem messze áll a háza annak a pernahajdernek – erősítette meg Katona Lajos a sógora szavait.

Igaz Gergely megköszönte az iránta tanúsított jóságot, és amikor végzett a pipával, visszavonult a szobájába. Gyorsan levetkezett, bebújt a vetett ágyba. Lehunyta a szemét. Tudta, hogy ezúttal nem lesz olyan könnyű elaludni, mint előző este volt.

Kopogtak az ajtón, majd választ sem várva, szinte azonnal benyitott Széll Márton.

– Zavarok?

Igaz Gergely dűnnyögött valamit, amit a félszemű „nem”-nek vett.

– Holnap elmennék kenddel – pusmogta.

– A csizmás emberhez, igen – adta az értetlent Igaz Gergely, miközben fölült az ágyban.

– Nem – ingatta a fejét Széll Márton. – Szegedre.

– És ugyan miért, ha meg nem sértem a kérdéssel?

Széll Márton még halkabb hangon folytatta.

– A nővérem meg a sógorom szereztek nekem állást, ez igaz. Ūgy történt minden, ahogyan ígérték. De borzalmas állás az, eliheti kend! Írnokoskodnom kell, ostobák ostobaságaival foglalkozni... Eh, szörnyű!... – és ömlött volna belőle a panasz, ha Igaz Gergely meg nem akasztja.

– Szegeden mihez kezd majd?

– Ūgy tudom, az Ūj Nemzeti Játsszó Társaság még ott tartózkodik – Széll Márton kérdőn nézett a másikra.

– Azt sem tudtam, hogy megérkeztek hozzánk – vonogatta a vállát Igaz Gergely.

– Nem baj. A Társaság egyik igazgatóját, a Láng Ádámot jól ismerem.

– Vissza akar térni a színházhoz? – Igaz Gergely őszintén csodálkozott.

– Ott az én helyem. Mindig is ott volt.

– Fél szemmel is?

– Olyan üvegszemek vannak már – legyintett Széll Márton –, hogy a közönség észre sem veszi majd a hiányosságomat.

- És tud olyat szerezni?
- Egy színi társulat mindenre képes.

Igaz Gergely az állát dörzsölte.

- Nem túl erkölcsös dolog megszoiktetnem kendet a vendéglátóimtól...
- Már miért szoiktetne?

Igaz Gergely erre csak egy rosszalló pillantással válaszolt.

– Jó, jó, szoiktet, persze, hogy szoiktet! De hagyok levelet! A nővéremnek... A csizmákat rendelő atyafitól majd visszaküldetem...

- És ha utánunk eresztik a pandúrokat?

– Már miért tennék? – ütközött meg Széll Márton. – Szabad ember vagyok, oda megyek, ahová tetszik...

Igaz Gergely erre csak morgott egyet, és visszahanyatlott a takarók közé.

- Tehát elvisz? – nyaggatta még a színész.

- El, el – állt rá Igaz Gergely, de már befordult a fal felé. – Tehetek-e mást?

Mindketten tudták, hogy tehetne, ezt azonban nem firtatták. Széll Márton elégedetten távozott, Igaz Gergely pedig újra átadta magát a kétségbeesésnek, amivel lassan két napja küzdött. Alig aludt azon az éjszakán, csak hánykolódott, forgolódott, küzdött az önváddal. És alulmaradt. Többször hányt is, ezért hajnalban, amikor még mindenki aludt, kilopózott a házból, hogy az éjjeliedényt nagy óvatosan az udvar sarkában ürítse ki.

1818. január 19-én, hétfőn reggel aztán maga mögött hagyta Katonáék Búzapiaci házáat. Mellette a bakon Széll Márton kuporgott, hátul, a szekéren egy batyu lapult az utas holmijával, amit nagy ügyesen csempészett oda. A csizmákat leszállították a megrendelőnek, aki szíves-örömet ivott volna áldomást az üzletre, Igaz Gergely azonban kijelentette, hogy ez nem az ő üzlete, s már nógatta is a lovait, hogy mielőbb kijussanak Kecskemétre. Széll Márton csalódott arckifejezéséből nyilvánvalónak tűnt, hogy ő azért szívesen lehúzott volna egy kupicával, szólni viszont egy szót sem szólt, beletörődött a sorsába.

Eseménytelenül telt a nap. A félszemű többször próbált beszédbe elegyedni Igaz Gergellyel, mindannyiszor sikertelenül. Amiképpen idefelé jövet, úgy ezúttal is ettek és ittak egy keveset Félegyházán, szinte habzsoltak, annyira siettek, ám így sötétedésre Kistelekre értek. Nem a fogadó udvarába, hanem a postaállomásra kanyarodtak be, ahol Széll Márton hónapokig lakott, hiszen a vezetőjéhez – ahogyan fogalmazott – kártyabarátság fűzte. A postatiszt arcvonásai goromba embert sejtettek, ezt támasztották alá ugatásszerű szavai is, amelyekkel köszöntötte az érkezőket. Amint lepakoltak, nyomban előkerült egy pakli kártya, és Széll Márton meg a házigazda késedelem nélkül verni kezdte a blattot. Igaz Gergely ezalatt kifogta a lovait, bekötötte őket az istállóba, a postalovak mellé, vetett eléjük némi abrakot, aztán átballagott a fogadóba egy jó gulyást enni. Be kellett ismernie, hogy a gyomra már nem húzódozik annyira az ételtől. Ebből arra a következtetésre jutott, hogy a lelkipurdalás önmagában nem elegendő ahhoz, hogy étvágytalanságot okozzon, szükség van a másnaposságra

is. Az pedig aznap reggelre elmúlt végleg. Úgy tűnik, a kecskeméti Búza-piac melletti házban távozott a szervezetéből mindaz a méreg, ami még benne maradt.

A fogadós né nyájasan szolgálta ki, és szolgálatkészége egészen addig tartott, míg ki nem derült, hogy ezúttal nem a fogadóban, de a postaállomáson alszik.

– Hová jut ez a világ? – háborgott az asszonyosság, és úgy csapta le vendége elé a gulyást, hogy jó kétkanálnyi kifröccsent az abroszra. Igaz Gergely egykedvűen vette tudomásul, hogy megorrogtak rá, előbányászta a kanalát, és telitölte a hasát. Amikor a fogadós né a tényéért jött, azért csak nem állta meg, hogy meg ne jegyezze:

– Hová jut ez a világ, ha tisztos fogadósokat a nejük meg a fiuk éhezethet és bántalmazhat? Hová?

A fogadós né erre elsápadt, nyelt egy nagyot, beletelt vagy fél percbe, mire összeszedte magát.

– Nem kell fizetnie, csak tünjön innen! – sziszegte, Igaz Gergely azonban leszámolta elé azt a pár krajcárt, amennyi fedezte a tál gulyást, a karéj kenyeret és a pohár bort, amit elfogyasztott. Közben már meg is bánta, hogy gonoszkodott. Mindenkinek megvan a maga baja, nem kellene tetézni...

Széll Márton hajnalig kártyázott a postaállomás vezetőjével, egyetlen szeme hatalmasra dagadt, körülötte barna karikák virítottak, mire indultak tovább.

– Estére Szegeden leszünk – jegyezte meg Igaz Gergely.

– A Fekete sasban szállok majd meg – masszírozta a halkántékát Széll Márton.

Igaz Gergely fejében megfordult, hogy szállást ajánl a színésznek Rókuson, a házában, ám végül elhessegette a kósza gondolatot. Nem tartozom én semmivel, gondolta.

– És ha az a Társaság még sincs a városban? – kérdezte.

Széll Márton a vállát vonogatta.

– Megyek utánuk. Lángot ismerve Aradra vagy Temesvárra. Nekem úgy is jó.

Igaz Gergely nem értette, mi vonzza Széll Mártont a vándorszínészek sorsában. Úgy bolyonganak az országban, akár ördögszekér a pusztán, a betevőjük a közönség kegyétől függ, ám a közönség nem mindig kegyes. Azt is be kellett ismernie magának, hogy az utóbbi napokban nem ez az egyetlen, amit nem ért. Hirtelen megszapordtak a tisztázatlan kérdések az életében. Elsősorban nem érti saját magát, miért állt rá Ritter sótiszt ajánlatára, és miért indult télvíz idején lóhalálában Budára egy ládikóért, amely állítólag a néhai Johannes Octavianus Dörtsch orzott kincséhez vezet? Nem látja át az összefüggéseket, például fogalma sincs, honnan tudhat erről a kincsről Ritter? És miért adta át egy szó ellenvetés nélkül a ládikót a budai Büchner úr, ha egyszer olyan értékes? És egyáltalán kicsoda is Büchner úr, mi köze van néhai Dörtschhöz (valóban rokona?) vagy Ritterhez? És hogyan került a képbe Erdei Sándor? És vajon ez az Erdei Sándor az az Erdei Sándor-e, akiről legendákat mesélnek? Akiről úgy hírlik, bármit ellop, bárhová betör és mindenholon megszabadul? És hogyan lehetséges az, hogy ez az Erdei úgy leitatta őt, mint a csacsit, és miként kötött ki a Rottyantós Bözske nevű céda ágyában? És miért vitte magával ezt a csepűrágót

először Kistelekről Kecskemétre, és most miért hozza el Kecskemétről Szegedre? Hogyan lehet ilyen elővigyázatlan?

– Van baj elég – sóhajtott föl, s csak akkor vette észre, hogy hangosan tette, amikor Széll Márton válaszolt.

– Bizony, látom, hogy gondterhelt kend. Jobban, mint néhány napja volt.

– Majd elmúlik – legyintett Igaz Gergely.

Több szó nem is esett köztük Szegedig, ahol Igaz Gergely egészen a Fekete sasig vitte az utasát, ott búcsúztak el egymástól.

– Meglátogatom majd! – ígérte Széll Márton, és Igaz Gergely igyekezett jó képet vágni az ajánlathoz. A bakon ülve várta meg, amíg a félszemű színészt elnyelte a fogadó, aztán lekecmergett a szekérről.

A Fekete sas körül még ilyenkor, télen is mindig lebzselt egy-két éhenkórász. Az egyiknek egy krajcárt nyomott a markába, és elszalasztotta a sóhivatalba, Ritterhez az üzenettel, hogy visszatért, holnap délelőtt várja.

Mire hazaért, szürkült az ég alja. Legszívesebben átment volna Paprikáékhoz, a büntudat azonban nem engedte. Majd holnap, gondolta, miután elrendezett mindent a sőtiszttel, azután fölkeresi Annát.

Kifogta, lecsutakolta és bekötötte az istállóba a lovait. Közben megállapította, hogy volt (és egyben leendő) apósa lelkiismeretesen látta el a jószágait, mind a baromfiak, mind a disznók megkapták, ami megilleti őket. Mire mindennel végzett, ólmos fáradságot érzett a tagjaiban. Leült a konyhában, kedvenc székére, maga elé helyezte az asztal lapjára a titokzatos ládikót, és rágyújtott a pipájára. Később egy-két pohárka pálinkát is megivott. Gyertyalángnál nézte a fadobozt, szívta a dohányfüstjét, a szíve a torkában dobogott, a gyomra összeszorult. Legszívesebben behúzott volna egyet magának.

– Mibe keveredtem, Jézusom – nyögte.

Éjfélkor még ugyanúgy, ugyanott ücsörgött. A gyertya és a pipa kialudt, csak a szeme parázslott a sötétben, akár egy macskáé.

